

Олег СПОДАР, Віталій ПРОТАСЕВИЧ, Наталія ШЕВЦОВА,
Богдана РУЦАК, Людмила КИБАЛЮК, Михайло ШЕВЦОВ,
Олеся КУРЧ, Давид ТОКАЧ, Марія ТОКАЧ

Amoris Laetitia

Проект “Радість сім’ї”

Головний редактор, ініціатор та керівник проекту Віталій Протасевич

КОМІСІЯ У СПРАВАХ ПОДРУЖЖЯ ТА РОДИНИ ЄПАРХІЇ СВЯТОГО
ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО У ПАРИЖІ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ
У ФРАНЦІЇ, БЕЛЬГІЇ, НІДЕРЛАНДАХ, ЛЮКСЕМБУРЗІ ТА ШВЕЙЦАРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

2018

Дорогий Читачу,

пропонуємо до Твоєї уваги проект “Радість сім’ї”, базований на документах Католицької Церкви. Він створений, щоб подати переконливі аргументи на користь шлюбу та сім’ї. Це сприятиме піднесенню радості сімейної єдності. Папа Франциск проголошує: “Бог-Трійця – це сопричастя любові, а сім’я – це його живе відображення”¹. Можливо, для когось ці слова звучать незвично або навіть є неприйнятними, оскільки багато з нас змучені самотністю, зранені зрадою та несправедливістю, побиті егоїзмом та гріхом. Проте слова Папи демонструють християнську надію. Йдеться про Надію, яка воскрешає чоловіка і жінку до нового життя, а в таїнстві материнства та батьківства дає людству майбутнє. Бажаємо, щоб з допомогою цього проекту, ми відновили свою віру в сім’ю, яка щоразу більше зазнає нападів культури, що відкинула Бога.

Проект “Радість сім’ї” насамперед призначений для душпастирів, щоб допомогти їм у формуванні проповідей, катехиз чи інших публічних виступів про шлюб та сім’ю згідно з актуальним вченням Церкви. Також цей проект буде цікавим для всіх мирян, які бажають глибше пізнавати християнську мудрість. Ми переконані, що слово Церкви – сказане без осуду, але відверто – не мине безслідно для щирого шукача Істини.

Розпочинаємо наш проект аналізом післясинодального апостольського звернення Святішого Отця Франциска про любов у сім’ї “Amoris Laetitia”. Ставши для нас справжнім натхненням, цей документ одним реченням передає основний мотив наших старань: “Радість любові, що живе в сім’ях, є також радістю Церкви”².

¹ ФРАНЦИСК, *Amoris laetitia* (19 березня 2016), Післясинодальне звернення про любов у сім’ї, н. 11. [далі покликатимемось лише на номер]. Цитати подаємо згідно з перекладом італійського варіанта: FRANCESCO, *Amoris laetitia* (19 marzo 2016), Esortazione apostolica postsinodale sull’amore nella famiglia, Editrice Elledici, Torino 2016. Щоб читати оригінал документа латинською мовою, див.: *Acta Apostolicae Sedis* 108 (2016) 311–446.

² Там само, н. 1.

Післясинодальне апостольське звернення Святішого Отця Франциска про любов у сім'ї "Amoris Laetitia" є синтезом роботи двох Синодів Католицької Церкви, скликаних у 2014 ("Пастирські виклики сім'ї в контексті євангелізації") та у 2015 ("Покликання та місія сім'ї в Церкві та в сучасному світі") роках. Цей документ виданий у 2016 році як осмислення сімейних проблем у світлі вчення Церкви відповідає на багато моральних та пасторальних питань, що турбують сьогодні мирян та душпастирів. В "Amoris Laetitia" Папа Франциск ставить на перше місце принцип милосердя і закликає християн відновити в собі такі цінності, як великодушність, обов'язок, вірність і терпіння, щоб вповні могли цінувати шлюб та сім'ю, щоб стати знаками Божого милосердя як для своїх рідних, так і для цілого світу (див. н. 5).

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ У СВІТЛІ СЛОВА

отець Олег СПОДАР

Християнське вчення про сім'ю в першій частині документа представлене у вигляді короткої біблійної катехизи, опертої на христологічні і тріадологічні засади.

Природа сім'ї (нн. 8–13)

Тема сім'ї постійно присутня у Святому Письмі. Вона розпочинається розповіддю про створення першої родини Адама і Єви (*Книга Буття* 4) і завершується представленням подружжя як союзу Невісти і Агнця (*Книга Одкровення* 21, 2–9). Стійкість союзу сім'ї є окреслена Ісусом Христом в алегоричному порівнянні з двома будинками, побудованими на камені і на піску (*Євангелія від Матея* 7, 24–27). Сім'я була вже передбачена самим Богом у процесі створення Світу і людини. І про це описано в книзі Буття. Тут ми чітко бачимо, що сім'я – це одна цілісність, єдність чоловіка і жінки: “Так-то полишає чоловік свого батька і матір і пристає до своєї жінки, і стануть вони одним тілом” (*Книга Буття* 2, 24) (див. н. 9). Сім'я – це поєднання чоловіка і жінки, які є створені на образ Божий (*Книга Буття* 1, 27); суть порівняння з образом Божим полягає в тому, що Бог як трансцендентний, є одночасно і творцем. Так само і сім'я покликана до плідності, тобто до акту творіння (див. н. 10). Пара, яка дає нове дитя в любові, може бути прирівняна до Бога-Творця, який творить нове, у тому числі й нове життя. Риса “в любові” несе в собі тринітарний аспект Любові в процесі створення людини. В апостола Павла цей аспект представлений як “тайна” союзу Христа із Церквою (*Послання ап. Павла до ефесян* 5, 21–33) (див. н. 11). Сім'я в задумі Божому – це поєднання чоловіка і жінки, що вказує на потребу однієї людини в іншій (*Книга Буття* 2, 18–20). Єдність двох як одного тіла передбачає одночасно і гармонію двох у любові (див. н. 12–13).

Сім'я як домашня церква (нн. 14–18)

Покликання до творіння – це покликання до творення нового життя в любові, тобто до народження дітей. Батьки і діти творять основу сім'ї (*1 Послання ап. Петра* 2,5), а діти стають фундаментом “нового будинку”. Сім'я стає “домашньою церквою” (*1 Послання ап. Павла до коринтян* 16,19; *Послання ап. Павла до римлян* 16, 5; *Послання ап. Павла до колосян* 4, 15; *Послання ап. Павла до филип'ян* 2), тобто вона стає простором звершення Євхаристії, присутності Христа (*Книга Одкровення* 3, 20). Саме тому сім'я повинна бути первинним місцем катехизації дітей, адже сім'я – це середовище, де батьки є першими наставниками для своїх дітей (*Книга Виходу* 13, 14). У сім'ї вперше діти засвоюють і реалізують заповідь: “Шануй батька і матір твою...” (*Книга Виходу* 20,12). Варто зауважити, що слово “шануй” є необхідною передумовою для реалізації сімейних та соціальних обов'язків (*Євангелія від Марка* 7, 11–13).

Випробування та труднощі (нн. 20–22)

Стається, що сім'я переживає випробування та різного роду труднощі. У Новому Заповіті подано багато прикладів важких сімейних ситуацій: хвороба тещі ап. Петра (*Євангелія від Марка* 1,30–31), смерть у домі Яіра і Лазаря (*Євангелія від Марка* 5,22–24; *Євангелія від Івана* 11,1–44). У часі цих випробувань Ісус Христос не є далеким чи байдужим, але як Бог-Слово, що йде поряд із людиною, він супроводжує сім'ї в найтяжчі хвилини. Книга Одкровення вказує на минущість страждань: “... і витре (Бог) кожному сльозу з очей їхніх; і смерті не буде більше, ні скорботи, ні плачу, ні болю не буде більше, бо все попереднє минуло” (21,4).

Праця (нн. 23–26)

Будучи створеною на образ Творця, сім'я покликана до праці, яка є фундаментальною частиною гідності людського життя (див. н. 23). Її плоди є тим необхідним середником для фізичного добробуту і спокою сім'ї (*Псалом 128; Книга Діянь 18,3; 1 Послання ап. Павла до коринтян 4,12; 9,12*). Важливо пам'ятати про проблему безробіття в суспільстві, шукаючи шляхи її вирішення (*Євангелія від Матея 20,1–16*), адже сім'ї часто важко переживають відсутність праці.

Сім'я як середовище любові, милосердя і прощення (нн. 27–30)

Такі фундаментально важливі принципи для розвитку суспільства як любов, милосердя та прощення закладаються саме в сім'ї (*Євангелія від Івана 15, 13*). Старий Заповіт показує як вертикальний вимір любові (любов до Бога через союз із ним), так і горизонтальний вимір любові (батьківська і материнська любов). І саме образом цього горизонтального виміру є ікона “Родина з Назарету”. Необхідно пам'ятати, що любов, милосердя і прощення досягаються завдяки сімейній молитві, спільному читанню Божого Слова та завдяки Євхаристії (н. 29).

Другий розділ **РЕАЛЬНІСТЬ ТА СІМЕЙНІ ВИКЛИКИ**

піддиякон Віталій ПРОТАСЕВИЧ

Будучи свідомим, що “благо сім'ї має вирішальне значення для майбутнього світу і Церкви”, святіший отець Франциск подає у другому розділі “*Amoris Laetitia*” основні виклики, що постають сьогодні перед сім'ями.

Культура

Римський Архієрей вказує на індивідуалістичну культуру (див. н. 33), яка керується принципами задоволення та володіння, утворюючи всередині сім'ї ситуації взаємної нетерпимості та агресивності. Небезпека індивідуалізму в сім'ї полягає в тому, що кожен бачить себе як окремих “острівців” (н. 33), абсолютизуючи свої бажання. Концентрація на індивідуалістичних цінностях, створює поведінку постійної недовіри і підозри, спричиняє втечу від обов'язків, закритість у комфорті, пиху та нахабність. Індивідуалістичне світобачення, продукує ситуацію вседозволеності, заперечуючи існування об'єктивної істини, фундаментальних цінностей та спільних для усіх принципів (див. н. 34). Такий “нарцисизм робить осіб нездатними дивитись за межі себе самих, своїх власних бажань та потреб” (н. 39). Це “культура тимчасового” (н. 39), згідно з якою люди біжать від одних стосунків до інших, тікаючи, насправді, від самотності. Іншими словами, в основі життя стають принципи “використати і викинути” як стосовно до Іншого, так і до речей та довкілля.

Проявом сучасної культури є, також, менталітет антинароджування (“*mentalità antinatalista*”), пропагований світовою політикою репродуктивного здоров'я. Така політика зумовила нинішній демографічний спад (див. н. 42), що загрожує суспільству зубожінням та втратою майбутнього, оскільки більше не забезпечується зміна поколінь. Церква, яка завжди стоїть на захисті людського життя – від зачаття до природної смерті, усіма силами відкидає контрацепцію, стерилізацію та аборт (див. н. 42). Папа Франциск вказує на зв'язок між демографічною кризою, абортами, старінням населення та ставленням до людей похилого віку

і до людей з обмеженими можливостями, як до тягаря (див. н. 43, 47). Відтак, перед суспільством виникає страшна загроза: евтаназія (див. н. 48).

Ідеології

Перед сім'єю в різних формах постає виклик ідеології, що називається гендер (див. н. 56). Ця ідеологія нівелює природну різницю та взаємність чоловіка і жінки, руйнуючи в такий спосіб “антропологічну основу сім'ї” (н. 56). Людська ідентичність розцінюється як індивідуалістичний вибір, що з часом може змінюватись. Особлива небезпека ідеології гендеру полягає в тому, що вона подає себе як “єдине бачення, що має визначати, у тому числі, виховання дітей”(н. 56). Щодо цього Понтифік пояснює: “Біологічну стать [sex] та соціокультурну роль статі [gender] можна розрізнити, але не розділяти” (н. 56). Варто зазначити, що позиції цієї ідеології посилюються з розвитком біотехнологій. Тому Папа Франциск закликає приймати життя як дар, бо “ми покликані оберігати нашу людськість (“*la nostra umanità*”), що означає, перш за все, приймати і поважати її такою, якою вона була створена” (н. 56). У цьому контексті, потрібно розглянути питання одностатевих союзів. Римський Архієрей констатує: “Уже більше не звертають уваги на те, що лише винятковий і нерозривний союз чоловіка та жінки, будучи стійким обов'язком та уможливлуючи плідність, виконує повну соціальну функцію” (н. 52). Папа свідомий того, що існує багато сімейних ситуацій, “але союзи де-факто осіб одної статі, наприклад, не можна спокійно урівнювати зі шлюбом” (н. 52).

Насильство

Актуальним викликом є домашнє насильство: “Словесне, фізичне та сексуальне насильство, що здійснюється проти жінок у деяких подружніх парах, суперечить самій природі шлюбного союзу” (н. 54). Гострого осуду заслуговує калічення жіночих статевих органів у певних культурах (див. н. 54). Сексуальне використання дітей постає як ще одна збочена реальність сучасного суспільства. Таке насильство є особливо кричущим, коли відбувається у сім'ях, навчальних закладах, у християнських спільнотах та організаціях, тобто в тих місцях, де дитина має отримувати захист і опіку (див. н. 45). Чоловік покликаний відігравати вирішальну роль у турботі і захисті дружини та дітей. Тому фізична, емоційна, когнітивна та духовна відсутність батька гостро вдаряє по сім'ї, особливо по дітях, які позбавлені доброго прикладу батьківської поведінки (див. н. 55). Приниження жіночого тіла до рівня товару, тобто інструменталізація та комерціалізація жінки, що пропагується за посередництвом медіа культури (див. н. 54), є також непротим викликом для сім'ї. У цьому контексті потрібно згадати використання жінки як сурогатної матері (див. н. 54). Ще одним видом комерціалізації жіночого тіла є порнографія (див. н. 41). До внутрішньо-сімейного насилля треба зарахувати наркоманію, алкоголізм та інші форми залежності (див. н. 51). Така руйнація сімейних стосунків породжує соціальну агресію. Поширеною є бідність, яка є важким викликом для багатьох сімей і може стимулювати вищенаведені негативні явища (див. н. 49). Щодо цього Папа Франциск пише: “Крайня бідність та інші ситуації розладу іноді схиляють сім'ї навіть продавати своїх дітей для проституції або для торгівлі органами” (н. 46).

Міграція

Не можна оминати увагою і процес міграції (див. н. 46). Він стосується багатьох народів у різних країнах світу. Цей процес є особливо болісним для сімей, коли спричинений війною, бідністю та несправедливістю, проте міграція може стати шансом для розвитку як для сім'ї, що емігрує, так і для країни, що її приймає. Тому Римський Архієрей закликає створювати особливу пастирську працю для супроводу як мігрантів, так і їхніх рідних, що залишились на батьківщині. Папа просить не забувати також про переслідування християн та інших релігійних й етнічних меншостей. Він висловлює свою підтримку будь-яким зусиллям щодо охорони таких сімей і християнських спільнот на рідних їм землях.

Святіший Отець виявляє увагу до критики пастирської діяльності. Ця здорова самокритика базується на усвідомленні того, що іноді метод подачі християнського вчення та ставлення до людей спровокували те, на що сьогодні скаржиться Церква (див. н. 36). Нерідко були поставлені неправильні акценти: замість того, щоб наголошувати на зростанні в любові і взаємодопомозі, увагу зосереджували головню на обов'язку продовжувати рід. Пропагувався ідеалізований та надто абстрактний ідеал подружжя. Не звертали достатньої уваги супроводу молодої пари в перші роки шлюбу. Наголошуючи на проблемах морального та біоетичного вчення, забували про відкритість до прийняття благодаті, що наповнює сенсом спільне життя (див. н. 37). Тому Папа Франциск пояснює: “Ми покликані формувати свідомість (“*le coscienza*”), а не претендувати на її заміну” (н. 37). З іншого боку, Церква не може відмовитись від християнського концепту шлюбу заради моди або через відчуття залежності від суспільної думки, особливо в умовах занепаду моралі та людяності (див. н. 35). Відтак, потрібно застосовувати “місіонерську креативність” (н. 57).

Драматичні виклики, що стоять сьогодні перед сім'ями є викликами для Церкви. Відтак, вона “відчуває потребу сказати слово істини та надії” (н. 57). Це дуже важливо, оскільки “великі цінності шлюбу та християнської сім'ї відповідають пошуку, що пронизує буття людини” (н. 57).

ТРЕТІЙ РОЗДІЛ

ПОГЛЯД ЗВЕРНЕНІЙ НА ІСУСА: ПОКЛИКАННЯ СІМ'Ї

Наталія ШЕВЦОВА

Зі Святого письма дізнаємось, що сім'я і шлюб відкуплені Христом (див. *Послання до ефесян* 5, 21–32). Ісус розпочинає своє служіння з чуда на весільному бенкеті в Канні Галілейській (див. *Євангелія від Івана* 2, 1–11). Він розділяв хвилини повсякденного життя з сім'єю Лазаря (див. *Євангелія від Луки* 10, 38) та Петра (див. *Євангелія від Матея* 8, 14). Від Ісуса Христа через Церкву, сім'я отримує благодать жити в єдності та свідчити Божу любов (див. н. 63).

Сім'я в документах Церкви

Церква має довгу традицію науково-богословського осмислення таїнства сім'ї. Наприклад, уже Папа Павло VI, в енцикліці “*Humanae vitae*”, пояснив тісний зв'язок подружньої любові із зародженням життя. “Подружня любов вимагає від подругів усвідомлення їхньої місії відповідального батьківства” (н. 68). Святий Іван Павло II приділяє сім'ї особливу увагу в катехитичних бесідах, а в апостольському зверненні “*Familiaris consortio*”, він зазначає, що “подружжя отримує дар Духа Христового і переживає своє покликання до святості у взаємній любові” (н. 69). Папа Бенедикт XVI в енцикліці “*Deus caritas est*” “висвітлює тему істинної любові чоловіка і жінки, яка цілком реалізується лише в любові розп'ятого Христа” (н. 70).

Таїнство Подружжя

Ісус примирих у собі все і відкупив людину від гріха; він не тільки повернув подружжю його початкову форму, але й надав шлюбу сакраментального значення (див. н. 71). Сім'я, зібрана Христом, є образом і подобою Пресвятої Трійці (див. н. 71). Це Таїнство є даром на благо посвячення і спасіння подругів, оскільки їхня взаємна належність одне одному стає

відображенням ставлення Христа до Своєї Церкви. Ставши причасниками Таїнства, чоловік та жінка служать одне одному, служать своїм дітям: “Через Святе Таїнство Подружжя сам Христос дає їм силу йти за Ним, нести свій Хрест, підніматися після падінь, пробачати одне одному, нести тягарі одне одного” (н. 73)

Передача життя і виховання дітей

Любов відкидає будь-яку спробу закритості в собі, натомість відкривається на плідність. Відтак, статевий акт подружньої пари не можна позбавляти його змісту, тобто взаємної любові та повного взаємоприйняття. Дитина потребує бути народжена саме від такої любові, адже вона “не щось належне, а дар” (н. 81), вона “плід особливого акту подружньої любові своїх батьків” (н. 81). Церква підкреслює особливу цінність людського життя і наголошує на невід’ємному праві дитини на життя. Відтак, дитину, яка розвивається в лоні матері, за жодних обставин не можна розглядати як частину тіла жінки, оскільки вона є новим життям, новою особою (див. н. 83). Сім’я має захищати життя на всіх його етапах, від зачаття до природної смерті.

Отці синоду наголошують, що “один із фундаментальних викликів, з яким сьогодні стикається сім’я, це безсумнівно виклик освіти, який став через сьогоднішні культурні реалії і великий вплив мас-медіа більш вимогливим і складним” (н. 84). Своєю пастирською діяльністю Церква покликана до співпраці у цьому процесі (див. н. 85). Потрібно цінувати вирішальну батьківську роль у вихованні дітей (див. н. 85). Вірні, що прийняли Святе Таїнство Подружжя, стають справжніми служителями виховання. Завдяки цьому покликанню, чоловік і жінка стають співтворцями Церкви.

Сім’я і Церква

З ніжною радістю і глибокою втіхою Церква споглядає на сім’ї, які залишаються вірними навчання Євангелії, та дякує за їхнє свідчення, яке вони несуть у світ. Завдяки таким сім’ям, краса нерозривного подружжя і вірності набуває фізичної правдивості. У сім’ї, “яку можна назвати домашньою Церквою” (*Lumen gentium*, 11), дозріває перший церковний досвід спілкування особистостей – тут по благодаті відображається тайна Пресвятої Трійці. “Саме тут вчаться терпеливої праці та її радості, братньої любові, щирого прощення, навіть багаторазового, але перш за все – поклоніння Богові в молитві і жертви власного життя” (*Катехизм Католицької Церкви*, н. 1657). Відтак, “Церква – благо для сім’ї, сім’я – благо для Церкви” (н. 87).

ЧЕТВЕРТИЙ РОЗДІЛ ЛЮБОВ У ШЛЮБІ

Богдана РУЩАК

У четвертому розділі Святіший Отець Франциск описує любов у шлюбі, базуючись на відомому гімні про Любов апостола Павла. Трактуючи цей уривок зі Святого Письма, Папа пояснює правдиве розуміння Любові.

Гімн про любов: Любов над усе!

Папа Франциск вказує на те, що саме у гімні про Любов апостола Павла можемо знайти характеристики справжньої любові (див. н. 90). Цей гімн розпочинається зі слів “Любов довго терпить” (1 Кор. 13). Саме ця фраза, за словами Римського архієрея, показує ставлення Бога

до людини (див. н. 91). Якщо людина не буде розвивати в собі довготерпіння, то не зможе будувати правдиві стосунки, відкриватися іншому, відтак, сім'ї ставатимуть місцем бою, а не любові (див. н. 92).

Єврейською мовою слово “любити” означає “творити добро”, основою якого є самовіддача, безкорисливість, благодіяння, служіння і радість бути для іншої особи (н. 94). Далі апостол Павло вказує на протилежність до любові, якою є заздрість (zelos). За словами Папи Франциска, якщо любов дозволяє нам відмовитися від самих себе, то заздрість змушує фокусуватися на собі (див. н. 95). Правдива любов тішиться правдою, є лагідною та покірною, саме в такій любові людина зможе витримати всі випробування, адже любов ніколи не минає, бо Отець нас полюбив безкорисливою і безмежною любов'ю (див. н. 108). Варто зауважити, що цей список завершується чотирьома фразами, що вказують на одне ціле “усе”: любов усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить. Отже, підкреслюється “контр-культурний динамізм любові”, здатної зустрітися віч-на-віч з усім, що може їй загрожувати (див. н. 111).

Шлюб як таємниця любові

Святіший Отець підкреслює кілька аспектів життя чоловіка і дружини у контексті шлюбу як таємниці любові. За словами Папи Франциска: “Шлюб як громадський інститут – захист і засіб для взаємного зобов'язання, для дозрівання любові, щоб рішення на користь іншого зростало в стійкості, конкретизувалося, поглиблювалося і, одночасно, щоб було можливим виконати свою місію в суспільстві” (н. 131). Сказати “так” іншому – означає дати йому зрозуміти, що я тебе ніколи не залишу, незважаючи на будь-які виклики та випробування. Папа наголошує, що в сім'ї необхідно пам'ятати про три слова, а саме: дозволю, дякую, пробач (див. н. 133). Шлюб, у якому вміють перепросити і де вміють дякувати, буде давати добрі плоди у Божій благодаті. Проте не варто ідеалізувати цей інститут, адже в кожному шлюбі присутні як радісні, так і сумні моменти, то ж необхідною складовою є вміння працювати як над собою, так і над розвитком подружжя. Також важливо прислухатися до закликів рости в єдності, дозволяти любові дозрівати, дивитися тверезо на падіння і виклики (див. н. 134).

Шлюб, який пронизаний любов'ю, навіть із плином часу залишається цінним і необхідним. Людина закохується в цілісну особистість, яка наділена власною ідентичністю, а не тільки тілом, хоча й тіло, незважаючи на час, відображає цю ідентичність, яка підкорила серце. І навіть коли інші не можуть бачити красу цієї ідентичності, закоханий подруг, як і раніше, здатний любити. Більше того, він (вона) підтверджує своє бажання належати іншій особі, знову вибираючи її, і висловлює це вірною, сповненою ніжності близькістю (див. н. 164).

Насилля і маніпуляція

У сучасному світі існує велика небезпека того, що і над сексуальністю буде панувати ядовитий дух “використай і викинь”. Святий Отець нагадує, що часом навіть у шлюбі сексуальність може стати джерелом страждання і маніпулювання (див. н. 156). Проте важливо відкидати будь-яку форму сексуального підпорядкування, адже правдива любов не має цього в собі. Недаремно у Святому Письмі вказано, що чоловіки повинні любити своїх жінок, як свої тіла. Між подружжям повинно бути взаємне підпорядкування, яке набирає особливого змісту і розуміється як добровільно обрана взаємна належність, із сукупністю всіх якостей вірності, поваги і турботи. Сексуальність невіддільна від служіння такої подружньої дружби, оскільки прагне робити так, щоб інший жив у повноті досконалості (див. н. 156). У шлюбі не потрібно нехтувати сексуальністю та еротизмом, не варто відмовлятися від тілесних знаків любові. Як підкреслює Святіший Отець, ідеал шлюбу не можна окреслити лише як щедру і жертвовну самовіддачу, за якої кожен відмовляється від усіх особистих потреб і піклується лише про те, як зробити добро для іншого, не отримуючи ніякого задоволення. Згадаймо, що справжня любов вміє приймати. Людина, сповнена любов'ю, здатна приймати іншого як дар. Відтак,

вона здатна прийняти себе як вразливу і потребує особу, зі щирою і радісною вдячністю (див. н. 157).

П'ЯТИЙ РОЗДІЛ ЛЮБОВ, ЯКА СТАЄ ПЛІДНОЮ

Людмила КИБАЛЮК

Папа Франциск у п'ятому розділі розкриває питання любові, що завжди дає життя (див. н. 165).

Прийняти нове життя (див. нн. 166–171)

Подружжя, поєднуючись у взаємному даруванні, породжує нове життя, тобто родить дитя, яке є відображенням їхньої любові. Сім'я – це місце, де приймають життя як Божий дар. Сім'я є віддзеркаленням любові Бога, тому діти є завжди люблені, починаючи з моменту зачаття; тобто ще до того моменту, як вони народяться, ще до того моменту, як зроблять щось корисне. Вагітність – це не проста і, водночас, чудова пора в житті. Кожна дитина, що живе в утробі матері, – частина вічного Божого плану і Його вічної любові. Бувають сім'ї, де в дитини виявляють важкі хвороби на ембріональному рівні; у такому випадку завданням батьків є прийняти свою дитину такою, яка вона є. Треба просити в Бога мудрості, щоб пізнати свою дитину та очікувати на її появу. Для дитини є дуже важливо відчувати, що вона бажана, оскільки вона живе не для задоволення бажань своїх батьків; дитина є даром, який потрібно прийняти з вдячністю.

Батьківська та материнська любов (див. нн. 172–177)

Папа Франциск наголошує на важливій ролі в житті дитини обидвох: матері і батька. Ці двоє люблячих сердець необхідні дитині для цілісного і гармонійного розвитку, тому кожна дитина має право отримувати любов від батька і від матері. Вони показують дітям материнський і батьківський образ Бога. Якщо з якихось причин, один із батьків відсутній, важливо старатися компенсувати його функції заради належного розвитку дитини. Матері мають особливу місію бути жінкою, бути матір'ю. Вони передають дітям глибокий сенс віри завдяки першим молитвам. Батько допомагає сприймати межі реальності і бути готовим до викликів світу.

Плідність, що не має меж (див. 178–186)

Папа Франциск із сумом констатує, що існує багато подружніх пар, що з біологічних причин не можуть мати дітей. Це важкий досвід для жінки та чоловіка, проте треба пам'ятати, що батьківство не обмежене біологічними рамками (див. н. 178). Коли подружжя зустрічається з проблемою безпліддя, воно продовжує зберігати свою цінність і нерозривність як живе сопричастя подругів. Папа заохочує біологічно безплідні пари розвивати інші форми плідності.

Існує багато форм, в яких подружжя може проявити своє материнство та батьківство. Як приклад, Святіший Отець пропонує радісну реальність усиновлення, оскільки це є шлях реалізації материнства та батьківства в дуже щедрий спосіб. Римський Архієрей запевняє, що такі сім'ї ніколи не пошкодують про свою щедрість (див. нн. 179–182). Проте, це не єдина можливість проявити свою плідність. Сім'я може бути суспільно активною, проявляючи солідарність (див. н. 181). Подружжя може творити “культуру зустрічі” (н. 183), щоб

розвивати справедливість. Своїм чеснотливим життям та словом, сім'я може свідчити присутність Бога в суспільстві (див. н. 184).

Якщо сім'я бажає бути плідною у повному значенні цього слова, вона повинна пам'ятати, що її життєвим центром є Євхаристія. Саме це Таїнство зміцнює бажання братерського єднання, а, відтак, підвищує соціальну чутливість (див. н. 186).

Сім'я в широкому значенні слова (див. нн. 187–198)

Святіший Отець Франциск наголошує на необхідності зберігати зв'язок між поколіннями, оскільки “доблесний зв'язок між поколіннями є запорукою майбутнього і гарантією справді людської історії” (н. 189). Натомість “суспільство дітей” (н. 189), що не поважає батьків – це безчесне суспільство без майбутнього. Відтак, керуючись четвертою заповіддю, батьків не можна ні залишати напризволяще, ні забувати. Однак, треба пам'ятати, що молода подружня пара має покинути батьківський дім, щоб стати “однією плоттю” (Буття 2, 24) та створити свій власний дім (див. н. 190). Папа закликає суспільство не піддаватись натиску “культури відходів” (н. 191) і пробудити колективне відчуття вдячності, цінності, гостинності, що дасть можливість особі похилого віку відчувати себе живою частиною спільноти (див. н. 191). Літні люди допомагають зрозуміти тяглість поколінь та передають внукам великі цінності (див. н. 192). Також, Папа Франциск наголошує на необхідності братерського виховання у сім'ї, тобто треба творити добрі стосунки між братами і сестрами (див. н. 194). Необхідно вчити дітей по-братньому ставитись одне до одного – це є чудова школа соціалізації (див. н. 195).

ШОСТИЙ РОЗДІЛ

ДЕКІЛЬКА ПАСТОРАЛЬНИХ ПЕРСПЕКТИВ

ієрей Михайло ШЕВЦОВ

У цьому розділі святіший отець Франциск акцентує свою увагу на пасторальній діяльності та пов'язаними з нею проблемами.

Проголошувати сьогодні Євангелію сім'ї

Євангелізація та катехизація сімей є обов'язком Церкви. Слово Боже дає можливість сім'ї бачити чіткі життєві орієнтири (див. н. 200). Для реалізації цього служіння, необхідно уникати лише теоретичних та повчальних проповідей. Натомість треба дати можливість відчувати, що Церква відповідає на найважливіші очікування кожної людини. Потрібно підкреслювати гідність сім'ї та її “повноцінну реалізацію у взаємності, єдності та дітородженні” (н. 201). Також особливу увагу треба приділяти формації семінаристів. Опитування показали, що більшість духовенства, через брак досвіду та підготовки, не здатні вирішувати актуальні сімейні проблеми (див. н. 202). Саме тому дуже корисним є досвід східних Церков, які зберегли традицію одруженого духовенства. У підготовці до священства, Римський Архієрей радить звернути особливу увагу на питання сім'ї, адже з нею священник провадить найбільше часу у своєму пастирському служінні (див. н. 203).

Для допомоги у служінні священникам необхідно долучати спеціалістів у різних сферах із числа мирян, що можуть надати сім'ї кваліфіковану допомогу, а саме: педагогів-психологів, сімейних лікарів, соціальних працівників, адвокатів у справах неповнолітніх та фахівців із сімейного права. Спеціальні курси та програми для таких мирян допоможуть краще підготувати молоду пару для об'єднання в Таїнстві Подружжя. Варто зауважити, що така

допомога ніяким чином не применшує духовного проводу, а навпаки, доповнює фундаментальну цінність сім'ї в очах Церкви (див. н.204).

Вести наречених на шляху підготовки до подружжя

Ще від народження кожен із нас готується вступити у стан подружжя, переймаючи цінний досвід від своїх батьків (див. н. 208). Отці Синоду неодноразово вказували на важливість відкриття перед молодими людьми багатства та гідності християнського подружжя. На жаль, молоді люди часто витрачають більшість часу на запрошення, одяг, ресторани, приступаючи до самого Таїнства цілком стомленими (див. н. 212). Проте саме завдяки Таїнству, подруги можуть висловити своє рішуче бажання бути разом, висловити свою любов одне до одного, долаючи разом “будь-які випробування та проблеми” (н. 211). До такого радикального і відповідального кроку треба старанно готуватися. На цій дорозі приготування важливу роль відіграють сім'ї, що своїм добрим прикладом свідчать любов. Також Понтифік наголошує, що приготування до подружжя має бути і якісним, і цікавим (див. н. 207). Варто звернути увагу на пояснення жестів та слів самого Таїнства Подружжя (див. н. 213). Для спілкування та обміну досвідом є корисним приготування наречених у групах, що складаються з кількох пар. Важливо проте застосувати індивідуальний підхід до кожної особи. Під час цих зустрічей необхідно обговорити всі труднощі та небезпеки на шляху Подружжя (див. н. 209). Папа Франциск нагадує, що це приготування має стати місцем, де наречені якнайкраще пізнають одне одного. Також важливо дати можливість молодій парі приступити до Таїнства Покаяння, щоб “передати всі гріхи та помилки минулого, а також і самі стосунки, під милосердя всепрощаючого Бога та Його цілющої сили” (н. 211).

Супроводжувати в перші роки подружнього життя

Важливо донести до молодої пари, що Таїнство Подружжя, до якого так довго та старанно готувалися, не кінець шляху, а лише його початок (див. н. 218). Духовний супровід у перші роки подружнього життя має на меті збагачувати та поглиблювати це свідоме та добровільне рішення бути разом (див. н. 217), незважаючи на різні обставини, що вимагають самопожертви та самовіддачі (див. н. 220). Необхідно нагадувати про важливість молитви та читання Святого Письма у сім'ї (див. н. 227).

Пролити світло на кризи, тривоги та труднощі

Кризи та труднощі – це невід’ємна частина кожного подружжя. У цій частині документа перед нами постає питання зрілості (див. н. 239). Папа говорить про набуття вміння переборювати труднощі і виходити з кризи подружнього життя з новим та цінним досвідом, що допоможе ще більше зміцнити союз (див. н. 238). Проте часто такі кризи та труднощі, як жорстокість, несправедливість чи насилля, змушують подружжя проживати окремо, найперше для захисту слабшої сторони. Цей варіант є виправданим лише після багатьох спроб залагодити стосунки (див. н. 241). Завданням Церкви в цій ситуації є допомагати зціляти рани, не відкидаючи таких людей (див. н. 246). Потрібно пам’ятати, що жертвою подружнього розлучення у будь-якому випадку завжди є діти (див. н. 245). Також Папа Франциск підкреслює важливість пастирської опіки для мішаних подруж та християнське виховання дітей у таких подружжях (див. нн. 247–249). Сьогодні гомосексуальні пари у світі вимагають від Церкви визнати їхні союзи подружжям. Римський Архієрей вважає такі вимоги безпідставними, оскільки між Божим задумом щодо шлюбу та одностатевими союзами немає нічого спільного. Хоча Папа підкреслює, що необхідно поважати гідність кожної людини та уникати будь-якої дискримінації (див. нн. 250–251).

Коли смерть пробиває своїм жалом

Життя кожного на землі завершується смертю. Хоч смерть є певним етапом життя, прощатися з коханою людиною – це завжди важкий досвід. Папа Франциск застановляється над місією священника у процесі прощання з рідною людиною. Саме душпастир може дати

відповіді на питання, які найбільше турбують рідних у такий скорботний час, поселивши в їхніх серцях Божу надію (див. н. 255). Потрібно пам'ятати, що християнська віра дає можливість спілкуватися зі своїми рідними у молитві (див. н. 257).

СЬОМИЙ РОЗДІЛ ЗМІЦНЕННЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ

Олеся Курч

У сьомому розділі Папа Франциск наголошує на тому, що виховна функція сімей, яка є ключовою в родині, дуже сильно ускладнилася в сучасному світі, тому потребує особливої уваги та інтерпретації. У цьому розділі розглянуто наступні теми: моральна формація дітей, заборона як стимул, терпеливий реалізм, родинне життя як виховний контекст, необхідність статевого виховання та передавання віри.

Святіший Отець вказує, що саме сім'я є місцем підтримки, супроводу та настанов для дітей. Оскільки саме батьки насамперед є відповідальними за виховання своїх дітей, вони повинні бути завжди уважними до них, адже нехтування батьківськими обов'язками ніколи не сприятиме добробуту родини. Завданням батьків є скеровувати дітей та навчати їх, як діяти в таких складних життєвих ситуаціях, як загроза агресії, насильства, наркотична залежність та ін. (див. н. 260). З іншого боку, Папа застерігає, що “одержимість” цілковито контролювати дитину є руйнівною, адже такі діти не матимуть внутрішньої сили та відваги, щоб зріло та самостійно протистояти викликам життя. З цієї причини найбільше, що можуть зробити батьки, – це з любов'ю допомогти дітям “зростати у свободі, зрілості, загальній дисципліні та справжній автономії” (н. 291). Згідно з римським Понтифіком, лише таким чином діти зможуть розумно та свідомо діяти, долаючи численні життєві труднощі. Питання, яке батьки повинні собі ставити, полягає не в тому, “де перебувають наші діти фізично або з ким вони є у цей момент, але, радше, де вони перебувають на екзистенційному рівні, на що скеровані їхні переконання, цілі, бажання та мрії” (н. 292). Батькам необхідно наважитися спершу запитати себе, де “душа” їхніх дітей. Так діти зможуть із відповідальністю використовувати свою свободу, усвідомлюючи, що “свобода – це великий дар” (н. 262).

Моральна формація дітей

Папа Франциск застерігає, що батькам жодною мірою не можна цілковито делегувати відповідальність за моральне виховання дітей навчальним закладам. Адже таке виховання вимагає особливого досвіду, який базується на довірі та любові, які можливі лише у сім'ї. Батьки повинні виховувати в дітей “волю, добрі звички та природне стремління до блага” (н. 264). Звичка відмовлятися від негайного задоволення деяких бажань є цінністю, що згодом допоможе дітям досягнути ще вищі цінності. Моральне виховання дітей повинне бути індуктивним. Іншими словами, дитині не можна нав'язувати цінності як незаперечні істини, а радше навпаки, створювати необхідні умови, щоб вона сама відкривала їхню важливість для себе. Правдиве виховання полягає в тому, щоб навчати дітей, що життя згідно з істиною є благом, а не лише наголошувати на важливості зусиль та жертв.

Заборона як стимул

Святіший Отець наголошує, дітей потрібно навчати того, що погана поведінка має негативні наслідки. З цієї причини у виховному процесі доцільні заборони, які є стимулом для дитини ставати кращою (див. н. 268). Будь-які заборони повинні базуватися на батьківській любові та турботі, а не на гніві та агресії. Тому дуже важливо, щоб дисципліна була конструктивною та служила стимулом рухатися вперед, а не знеохочувала дітей. Говорячи про терпеливий реалізм, Папа Франциск наголошує, що дітям потрібно прищеплювати цінності

поступово (див. н. 271). Не треба вимагати від них надмірних жертв, адже це приведе до внутрішнього спротиву.

Родинне життя як виховний контекст

“Сім’я – це перша школа людських цінностей, в якій навчають мудро використовувати свободу” (н. 274). Папа Франциск зазначає, що в сучасному світі надзвичайно важливо навчити дітей вміння чекати. Потрібно пояснити, що не можна мати “все і зразу”. Навчившись відкладати певні речі до відповідного моменту, “людина навчається володіти собою та не піддаватися імпульсам” (н. 275). Так діти вже з дитинства вчаться бути відповідальними за своє життя та пізнають справжню свободу.

Ще одним важливим аспектом сім’ї Папа називає соціальний, адже саме в сім’ї діти “навчаються зустрічатися з іншими, слухати одне одного, ділитися, бути терпеливими, поважати, допомагати одне одному та жити разом” (н. 276). Святіший Отець пояснює: “Завданням виховання є допомогти нам сприймати світ і суспільство як наш дім” (н. 276). Унаслідок цього люди перестають бути егоїстичними і починають ставитися до інших з повагою, з розумінням та зі співчуттям, оскільки це все вони досвідчили у своїй сім’ї.

Сучасні засоби комунікації можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на стосунки між батьками та дітьми. З одного боку, вони можуть об’єднувати членів сім’ї, які перебувають далеко одне від одного. З іншого, вони можуть віддаляти членів сім’ї, якщо ті не приділяють часу одне одному, а проводять його за гаджетами. Папа застерігає, що нові форми комунікації часто несуть загрозу для дітей та підлітків: “Часами вони стають апатичними та відключаються від реального світу” (н. 278). Такі діти можуть легко стати жертвами численних маніпуляцій.

У контексті виховання дітей, Римський Архієрей наголошує на тому, що батьки не повинні домінувати над дітьми, оскільки довіра дітей виключно до батьків може стати перешкодою на шляху до соціалізації та емоційної зрілості (див. н. 279). Тому дуже важливо, щоб діти отримували добре виховання також і поза сім’єю. Тут відіграють важливу роль школи, особливо католицькі.

Необхідність сексуального виховання

Святіший Отець пригадує заклик II Ватиканського Собору про необхідність “позитивного та прийняттого сексуального виховання” (декларація *Gravissimum educationis*, 1). Важливо себе запитати, “чи наші навчальні заклади прийняли цей виклик [...] в епоху, яка схильна зводити до банальності і збіднювати сексуальність” (н. 280). Таке виховання повинне здійснюватися в рамках “виховання любові та взаємодарування” (н. 280). Папа також застерігає від вживання фрази “безпечний секс”, оскільки в ній криється “негативне наставлення до природної прокреативної мети сексуальності, ніби дитина, яка могла би зачатись, є ворогом, від якого треба захищатися” (н. 283). Інформацію про статеве виховання потрібно подавати поступово, відповідно до вікового розвитку дітей.

Передавання віри

Незважаючи на численні виклики, “сім’я повинна залишатися місцем, де навчаються приймати основи віри і її красу, молитися і служити ближньому” (н. 287). Папа Франциск наголошує на тому, що “віра – це дар Божий, отриманий у хрещенні, а не результат людських дій, однак батьки – інструменти Божі, які сприяють дозріванню та зростанню віри” (н. 287). Важливою є катехизація молодих родин, яка допомагає батькам пізнати їхню місію в сім’ї. Діти повинні на прикладі батьків бачити важливість молитви, яка в сім’ї “володіє більшою євангелізаційною силою, ніж катехизації та бесіди” (н. 287).

ВОСЬМИЙ РОЗДІЛ
СУПРОВОДЖУВАТИ, ПІЗНАВАТИ ТА ІНТЕГРУВАТИ СЛАБКІСТЬ

Давид та Марія ТОКАЧ

У восьмому розділі документа “*Amoris Laetitia*” Римський Архієрей описує та осмислює основні виклики, що постають у сім’ях через людську слабкість, вказує на принципи милосердя та інтеграції як на запоруки доброго душпастирства та пропонує пастирське розпізнання як метод вирішення непростих ситуацій.

“Християнський шлюб, – зазначає Папа Франциск, – відображений союзом між Христом і Його Церквою, повністю реалізується в союзі між чоловіком і жінкою, які віддаються одне одному в ексклюзивній любові та у свободній вірності, які належать одне одному аж до смерті і відкриваються на передачу життя...” (н. 292). Інші форми союзів радикально або ж частково протирічать цьому ідеалу (див. н. 292).

Церква покликана опікуватися такими людьми, тобто супроводжувати, пізнавати та інтегрувати їхню слабкість (“*fragilità*”) (див. н. 291). Папа Франциск наводить приклад зустрічі Христа із Самарянкою (див. *Євангелія від Івана* 4,1–26). Ісус звертає увагу на прагнення Самарянки пізнати щирі любов, звільняє її від усього, що затемнює її життя, та приводить до пізнання Євангелії (див. н. 294). Відтак, Церква усвідомлює свою відповідальність щодо людей у цивільному шлюбі, розлучених чи знову одружених (див. н. 298) або тих, що просто живуть разом: “...сама Церква повинна відкрити їм божественну педагогіку благодаті в їхньому житті та допомогти в досягненні повноти Божого плану щодо них” (н. 297). Проте, існують ситуації, коли людина виставляє напоказ свій об’єктивний гріх (“*ostenta un peccato oggettivo*”) і видає його за християнський ідеал. Таку людину щось відділяє від християнської спільноти, і вона не може проводити катехизацій чи проповідувати, але, як стверджує Понтифік, “навіть для цієї людини може бути якийсь спосіб участі в житті громади: у соціальних обов’язках, на молитовних зборах або відповідно до того, що може запропонувати її особиста ініціатива, разом із розпізнаванням пастора “*discernimento del Pastore*” (н. 297).

За словами Римського Архієрея, логіка інтеграції (“*logica dell’integrazione*”) є ключем до пасторального супроводу (див. н. 299). Це означає, що Церква, керуючись принципом милосердної любові (див. нн. 308-311), старається залучати особу, що перебуває в складній моральній ситуації, до церковного життя; тобто, наскільки це можливо, Церква інтегрує брата чи сестру в життя спільноти, щоб ніхто не почувався покинутим і самотнім. Папа зазначає, що “їхня участь може бути виражена в різних церковних службах” (н. 299), тому необхідно розпізнати, які актуальні форми виключення можна подолати.

Понтифік пропонує пастирське розпізнання (“*discernimento pastorale*”) (див. н. 304) як метод вирішення непростих моральних ситуацій. Наприклад, потрібно розрізнати цивільний шлюб (“*matrimonio civile*”) від співжиття (“*convivenza*”) (див. н. 294). Якщо цивільний шлюб позначений міцною стабільністю через публічні зобов’язання (“*vincolo pubblico*”), характеризується глибокою любов’ю та відповідальністю перед дітьми, то такий союз можна розглядати як добру нагоду для супроводу до Таїнства шлюбу (див. н. 294). Занепокоєння викликають такі типи співжиття, коли молоді люди не хочуть брати на себе публічні зобов’язання або швидко змінюють одні стосунки іншими. Ці люди як частини Церкви потребують особливої уваги та милосердя, пастирям необхідно розпізнавати такі ситуації та провадити пастирський діалог, щоб виявляти певні елементи життя цих людей, що допоможуть провадити їх до пізнання Євангелії та до повноти шлюбу, що посприяють їхньому людському та духовному зросту (див. н. 294). Згідно з Папою Франциском, пастирське розпізнання допомагає віддалитись від холодної бюрократичної моралі, щоб наблизитись до “милосердної любові, яка завжди готова розуміти, прощати, супроводжувати, надіятися та, перш за все, інтегруватися” (н. 312).

ДЕВ'ЯТИЙ РОЗДІЛ
СІМЕЙНА ТА ПОДРУЖНЯ ДУХОВНІСТЬ

піддиякон Віталій ПРОТАСЕВИЧ

Святіший Отець Франциск наголошує, що “добре пережите сімейне спілкування (“*una comunione familiare*”) – це справжній шлях святості та містичного зросту в повсякденному житті, засіб глибокого єднання з Богом” (н. 316). У дев'ятому розділі “*Amoris Laetitia*” Понтифік коротко описує основні риси сімейної духовності (див. н. 313).

Бог-Трійця живе в сімейній любові (див. н. 314). Господь реально присутній у житті кожної сім'ї, він розділяє з нею її радості та печалі (див. н. 315). Духовність сімейної любові, основа якої щирість та самовіддача, втілюється у спілкуванні (див. н. 316) і складається з тисяч конкретних жестів, дарів та зустрічей (див. н. 315). Любов – це єдине світло, що знову і знову просвічує морок світу (див. н. 316).

Папа Франциск пояснює, що коли сім'я зосереджується на Христі, то він об'єднує та просвічує все сімейне життя. За благодаттю Святого Духа, у години смутку сім'я з'єднується з Ісусом у Таїнстві його хреста, який преображає всі страждання в жертву любові та освячення. У час радості сім'я бере участь у житті сповненому Христового воскресіння (див. н. 317). Молитва стає для сім'ї засобом вираження та зміцнення пасхальної віри (див. н. 318). Стоячи об'єднаною в молитві перед живим Богом, сім'я дякує йому за дар життя і просить у Господа допомоги любити. Кульмінацією цієї спільної молитви є недільне Євхаристійне сопричастя (див. н. 318).

Виконуючи обітницю жити і зістаритись разом, подруги реалізують вірність Божу; у шлюбі чоловік і жінка переживають буття як єдина особа в Бозі (див. н. 319). Проте, як наголошує Понтифік, таке єднання має відбуватись у просторі здорової автономії (“*sana autonomia*”), тобто коли один не трактує іншого як свою власність чи засіб задоволення власних потреб, але поважає свободу іншого, розуміючи, що у світі є лише один Господь і Владика усіх (див. н. 320).

Християнські подружжя стають свідками віри для своїх дітей та інших родичів. Папа Франциск зазначає, що Бог запрошує їх до народження дітей та до взаємного піклування (див. н. 321). Словом, поглядом, допомогою, ласкою та обіймами двоє стають одне для одного відображенням божественної любові й запевненням того, що ніхто не буде відчувати себе самотнім (див. н. 321). Один потребує і заслуговує від іншого абсолютної уваги (особливо до його слабкостей) та повної відкритості, що дозволяє оцінити його гідність та побачити в ньому образ Христа (див. н. 323). Соціальний вимір сімейної любові виражає ще одну особливість її духовності: “Під дією святого Духа сім'я не лише приймає життя, генеруючи її у власному лоні, але й відкривається та виходить із себе, щоб вилити своє добро на інших, щоб піклуватися про інших...” (н. 324). Тобто, будучи домашньою Церквою, сім'я є також живою клітиною, що преображає світ (див. н. 324).

Римський Архієрей пояснює, що жодна сім'я не є досконалою, але потребує щоденного розвитку в здатності любити, відтак Папа Франциск закінчує “*Amoris Laetitia*” такими словами: “Не втрачаймо надії через наші слабкості і не відмовляймося від пошуку обіцяної повноти любові та сопричастя” (див. н. 325).

ЗМІСТ

Презентація проекту *Радість сім'ї*

2

Загальний вступ до *Amoris Laetitia*

3

Перший розділ

У світлі Слова (отець Олег СПОДАР)

4

Другий розділ

Реальність та сімейні виклики (піддиякон Віталій ПРОТАСЕВИЧ)

5

Третій розділ

Погляд, звернений на Ісуса: покликання сім'ї (Наталія ШЕВЦОВА)

7

Четвертий розділ

Любов у шлюбі (Богдана РУЦАК)

8

П'ятий розділ

Любов, яка стає плідною (Людмила КИБАЛЮК)

10

Шостий розділ

Декілька пасторальних перспектив (ієрей Михайло ШЕВЦОВ)

11

Сьомий розділ

Зміцнення освіти дітей (Олеся КУРЧ)

13

Восьмий розділ

Супроводжувати, пізнавати та інтегрувати слабкість (Давид та Марія ТОКАЧ)

15

Дев'ятий розділ

Сімейна та подружня духовність (піддиякон Віталій ПРОТАСЕВИЧ)

16